

Вікторія Сідляр

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Микола Нагорний

студент гр. ФМСм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

РОЛЬ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Створення конкурентоспроможної національної економіки, яка сприятиме торгівлі, водночас забезпечуючи бюджетні надходження та контроль на кордоні, значним чином залежить від реалізації зручних для учасників міжнародної торгівлі й прозорих митних процедур, розширення співпраці з урядовими установами, приватним сектором та митними адміністраціями інших країни тощо.

Заходи, спрямовані на підтримку міжнародної торгівлі, мають значний позитивний вплив на учасників міжнародних торгових операцій, за умови їхньої ефективної реалізації. Спрощення митних формальностей для операцій з імпортом, експортом та транзитом товарів містить низку переваг, зокрема сприяє збільшенню обсягів торговельної діяльності. Також це допомагає зменшити бюрократичні перешкоди та витрати часу для суб'єктів зовнішньоекономічної, скорочує адміністративні витрати, пов'язані з процедурами митного оформлення та митного контролю. Дослідження показують, що заходи, спрямовані на підтримку міжнародної торгівлі, можуть мати значно більший позитивний вплив на обсяги товарних потоків, ніж зниження тарифних бар'єрів [1].

Крім того, наукові дослідження доводять, що збільшення обсягів торговельної активності має позитивний вплив на зростання доходів, зменшення бідності та нерівності [1]. Дослідження СОТ вказують на те, що найбільше користі від спрощення умов торгівлі отримують найменш розвинені країни, що відображається в зменшенні торговельних витрат, зокрема витрат на доставку товарів від експортера до ринку імпортера, в середньому на 16,73 % [2].

Спрощення торгівлі в широкому контексті означає будь-які заходи, спрямовані на її стимулювання та полегшення переміщення товарів в міжнародному масштабі. За оцінками СОТ, торговельні витрати в країнах, що розвиваються, в середньому дорівнюють 219% імпортного митного тарифу. Доставка товару споживачам в країнах, що розвиваються, коштує 2,19 дол. США на кожен долар вартості виробництва продукту. Для країн з високим рівнем доходу ця вартість становить близько 1,34 дол. США, що також є досить значною надбавкою до ціни товару. Таким чином, скорочення торговельних витрат мало б синергетичний ефект у всьому світі: скорочення витрат на доставку продукції на 1% стимулювало б зростання міжнародної торгівлі на 3-4% [2].

Можна припустити, що зниження тарифів справляє більший вплив на обсяги та потоки міжнародної торгівлі, ніж оптимізація нетарифних заходів. Проте важливо відзначити, що питання зміни митних тарифів значним чином лежить у політичній площині. Водночас зменшення нетарифних бар'єрів, бюрократичних

обтяжень та інших перешкод для торгівлі шляхом спрощення, стандартизації та гармонізації митних формальностей є альтернативним та ефективним інструментом сприяння торговельним відносинам.

Одним з вагомих механізмів сприяння міжнародній торгівлі є Угода про спрощення процедур торгівлі. Ця Угода ґрунтується на ключових принципах та ініціативах, що визначені в переглянутій Кіотській конвенції, й виступала важливим інструментом під час переговорів в рамках СОТ щодо спрощення процедур торгівлі. Угодою встановлено норми спрощення митних процедур та передбачено вимоги до країн, що її ратифікували, впровадити низку заходів для спрощення торгівлі, спрямованих на зменшення черг на кордоні, підвищення прозорості митних органів та прискорення доставки товарів на ринок. Сьогодні багато країн зробили певні кроки на шляху реалізації цих механізмів. Проте, за даними глобального дослідження ООН щодо сприяння розвитку цифрової та сталої торгівлі, країни, які розвиваються, відстають у процесі їх впровадження.

Важливо відзначити, що заходи, спрямовані на підтримку торгівлі, є складними і потребують додаткових ресурсів та зусиль для їх втілення. Дослідження ООН [3] свідчать, що реалізація цих ініціатив особливо складна для країн Африки, розташованих південніше Сахари, найменш розвинутих країн і тихоокеанських острівних держав. Однак, їх впровадження відіграє важливу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку та зменшенні нерівномірностей у розвитку регіонів.

Угода про спрощення процедур торгівлі стала однією з найвпливовіших міжнародних угод, що регулюють торгівлю, після впровадження Генеральної Угоди про тарифи та торгівлю (ГАТТ). Вона охопила всі аспекти основних митних процесів, такі як транзит товарів, митне оформлення та постмитний аудит, а також управління ризиками, процедури оскарження та попередні рішення. Основною метою Угоди є спрощення та стандартизація митних процедур з метою зменшення адміністративного тягаря та покращення митного контролю.

Важливість удосконалення та спрощення митних формальностей особливо актуалізується в кризових умовах. Зокрема, пандемія COVID-19 продемонструвала необхідність підвищення ефективності та вдосконалення технологічного забезпечення митних адміністрацій з метою пришвидшення та оптимізації митних процедур. Криза COVID-19 продемонструвала обмеженість митних адміністрацій, оскільки останні значним чином залежать від паперової документації та особистої взаємодії в процесі митного оформлення товарів.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну, що супроводжується збільшенням навантаження на пункти пропуску через західний кордон, також показало необхідність оптимізації митних формальностей з метою їх пришвидшення та спрощення. Україна гостро стикнулася з проблемою оперативного отримання міжнародної військової та гуманітарної допомоги внаслідок затримок, пов'язаних з митним та прикордонним контролем. Цю ситуацію ускладнили блокування агресором морських портів і необхідність зміни логістичних шляхів експорту та імпорту. Треба зауважити, що відсутність в країні виходу до моря впливає на міжнародну торгівлю й значним чином узалежнює її

від транзитних перевезень, а відповідно й від вимог транзитних країн, які можуть накладати додаткові обмеження щодо товарів, що переміщуються через їх територію.

Під час кризових ситуацій митні адміністрації можуть оперативно спрощувати митні формальності при переміщенні товарів. Однак, якщо ці заходи реалізуються без належного контролю, то це дає можливість недобросовісним суб'єктам ЗЕД ухилятися від сплати митних платежів шляхом невідповідної класифікації товарів чи недостовірного визначення їхньої митної вартості, а також перевезення незаконних, контрабандних та підроблених товарів, що спотворює справедливую торгівлю та несе загрози національній безпеці.

Загальна потреба в ефективній та результативній роботі митних адміністрацій очевидна. Під час кризи COVID-19 майже кожна митниця у світі вжила певних заходів для полегшення митних процедур та формальностей з метою підтримки національних заходів щодо зменшення поширення інфекцій та захисту персоналу, який взаємодіє з громадськістю. Всесвітня митна організація склала перелік заходів, вжитих різними державами-членами для сприяння торгівлі товарами, необхідними для боротьби з COVID-19, включаючи скасування або зниження мит і податків [4]. МВФ також розробив політичні рекомендації щодо реагування на кризу COVID-19, включаючи пріоритетні заходи для митних адміністрацій та податкових органів [5].

Митні адміністрації багатьох країн впровадили такі заходи спрощення торгівлі, як електронні декларації, електронні документи, електронні підписи та електронні платежі. Це свідчить про можливість їх оперативного реагування на виклики під час криз та ефективного вжиття заходів для боротьби з наслідками.

Варто зауважити, що впровадження заходів, спрямованих на спрощення торгівлі, може виявитися корисним інструментом для пом'якшення наслідків подібних криз. Як вже зазначалося, особливо важливо це для країн з низьким рівнем доходу, оскільки складні торговельні угоди та формальності є вагомим бар'єром для участі в міжнародному виробництві та обміні товарами. Сьогодні заходи, спрямовані на спрощення митних процедур та формальностей, є невіддільною частиною загальної стратегії управління для всіх митних адміністрацій.

Європейська економічна комісія ООН (UNECE) та Центр ООН зі сприяння торгівлі та електронного бізнесу (UN/CEFACT) у посібнику з впровадження заходів зі спрощення процедур торгівлі визначають сприяння торгівлі як «спрощення, стандартизацію та гармонізацію процедур і відповідних інформаційних потоків, необхідних для переміщення товарів від продавця до покупця та оплати за них» [7]. До укладення Балійської угоди СОТ, різні організації ООН та Всесвітня митна організація розробили міжнародні стандарти для заохочення модернізації митних органів та спрощення торгівлі. Багато інституцій, включаючи МВФ та Світовий банк, а також неурядові організації, постійно підтримують реалізацію цих заходів.

Спрощення процедур торгівлі охоплює весь ланцюжок постачання і сприяє вдосконаленню співпраці між усіма його партнерами, включаючи покупців,

постачальників, перевізників, банківські та фінансові установи, імпортерів, експортерів тощо.

Експерти ООН ідентифікують чотири основні стовпи сприяння торгівлі: прозорість, спрощення, гармонізація та стандартизація [8]. Ці ключові принципи є основою для успішного і тривалого впровадження заходів сприяння торгівлі. Розглянемо їх детальніше.

1. Прозорість. Інформація та консультації повинні бути доступними для всіх учасників торгівлі. Бізнес потребує передбачуваності витрат, процесів та вимог державних контролюючих структур. Прозорість сприяє бізнесу, роблячи «правила гри» доступними для всіх, а це, своєю чергою, покращує відповідальність, оскільки суб'єкти ЗЕД мають доступ до інформації та розуміють бізнес-процеси. У сфері імпорту та експорту не повинно бути прихованої інформації, а регулюючі документи мають бути сформульовані простою, не технічною мовою, зрозумілою для представників бізнесу, і, за можливості, в електронному форматі. З одного боку, прозорість означає передбачуваність інформації про митні та всі прикордонні формальності, права та обов'язки, яка має бути доступною для всіх зацікавлених сторін. З іншого боку, прозорість передбачає відповідальність і підзвітність. Зокрема, кожна країна має нести відповідальність за захист як приватних, так і державних інтересів у торгівлі, забезпечення дотримання політики та процедур надання надійної інформації всім зацікавленим сторонам. Крім того, принцип прозорості передбачає участь зацікавлених сторін (державного та приватного секторів) в консультаціях та взаємодії в законодавчому процесі, врахування їхніх інтересів.

2. Спрощення. Митні процедури повинні бути спрощені для всіх установ, які співпрацюють при переміщенні товарів через кордон. Скоординовані підходи повинні забезпечити максимально прості й зрозумілі формальності у міжнародній торгівлі. Процедури мають переглядатися з метою усунення зайвого повторення, непотрібних рівнів схвалення, та інших надмірних зайвих формальностей. Це часто досягається завдяки використанню технологій, створенню необхідної правової бази та співпраці з іншими контролюючими службами, а також консультаціями з суб'єктами митної системи.

3. Гармонізація. Національні процедури мають бути узгоджені з міжнародними конвенціями, стандартами та практикою. Гармонізація створює можливості для ефективної транскордонної співпраці між митними адміністраціями різних країн. Митні формальності мають бути схожими в усьому світі, що досягається через прийняття міжнародних стандартів, обмін інформацією з іншими митними адміністраціями та використання взаємних угод та інших заходів, що сприяють тісній співпраці з адміністраціями-партнерами.

4. Стандартизація. Митні адміністрації повинні створити стандартизовані підходи щодо політики, процедур, форматів, документів та процесів у митній сфері, щоб товари розглядалися однаково при кожному переміщенні через кордон. Гармонізація більше стосується узгодження політики з міжнародними стандартами. Водночас стандартизація процесів підтримує можливу транскордонну гармонізацію і допомагає забезпечити послідовність та уніфікацію

процесів й необхідної документації для суб'єктів торгівлі, включаючи створення одного документа декларації, наявність стандартних операційних процедур під час огляду чи вилучення товарів тощо.

Наведені вище максими мають бути в основі діяльності митних органів, оскільки вони забезпечують спрощення процедури міжнародної торгівлі та стимулюють її розвиток.

Список використаних джерел:

1. Sakyi Daniel, and Sylvanus Kwaku Afesorgbor. The Effects of Trade Facilitation on Trade Performance in Africa. *Journal of African Trade*. 2019. P. 1–15.
2. World Trade Report 2015 – Speeding Up Trade: Benefits and Challenges of Implementing the WTO Trade Facilitation Agreement. World Trade Organization. Geneva, Switzerland. 2015. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/world_trade_report15_e.pdf
3. Global Survey on Digital and Sustainable Trade Facilitation. Trade Facilitation & Paperless Trade. United Nations. 2021. URL: <https://untfsurvey.org/>.
4. Priority Measures for Customs Administrations. IMF COVID-19 Special Series. International Monetary Fund. 2020a. URL: <https://www.imf.org/Publications/SPROLLS/covid19-special-notes>.
5. Tax and Customs Administration Responses. IMF COVID-19 Special Series. International Monetary Fund. 2020b. URL: <https://www.imf.org/Publications/SPROLLS/covid19-special-notes>.
6. Trade facilitation Implementation Guide. UNECE. 2012. URL: <https://tfig.unece.org/details.html#:~:text=The%20fundamental%20principles%20of%20trade,simplification%2C%20harmonization%2C%20and%20standardization>
7. Trade facilitation Implementation Guide. 2022. URL: <https://tfig.unece.org/details.html#:~:text=The%20fundamental%20principles%20of%20trade,simplification%2C%20harmonization%2C%20and%20standardization>.